

5. Кікінчук В. Ю. Адміністративні процедури проходження служби в органах внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2010. 205 с.

6. Медведенко Н. В. Правові та організаційні засади дисциплінарного провадження в органах Національної поліції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2018. 256 с.

7. Шевченко О. О. Види дисциплінарних проваджень в органах національної поліції // 25 років становлення Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ: славетна історія та горизонти майбутнього : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 21–22 лют. 2020 р.) / МВС України, Сумська філія Харків. нац. ун-ту внутр. справ. Суми : Ельдорадо, 2020. С. 173–175.

8. Шатрава С. О. Щодо розуміння дисциплінарного провадження в органах прокуратури : питання теорії та практики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 3. С. 101–104 URL: http://www.lsej.org.ua/3_2014/29.pdf (дата звернення: 20.04.2020).

Одержано 23.04.2020

УДК 343.98

Карина Григорівна Шеленіна,

*ад'юнкт Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ, УЧИНЕНИХ ЗАСУДЖЕНИМИ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Тематичний напрям нашої доповіді стосується типових слідчих ситуацій на початковому етапі розслідування вбивств, вчинених засудженими в місцях позбавлення волі. Початковий етап розслідування вбивства зазначеної категорії носить досить суттєвий характер. Необхідність правильно провести певні слідчі (розшукові) дії на початку розслідування буде сприяти повному отриманню інформації з приводу вчиненого злочину, будуванню конкретної слідчої версії, визначенню підозрюваних, а в подальшому і формуванню доказової бази, яка свідчитиме про винність у вчиненні вбивства особи, яка саме притягається в якості підозрюваного. Розглядаючи питання щодо слідчих ситуацій потрібно пам'ятати про те, що неможливо виробити типові слідчі ситуації для

будь-яких вбивств. Як слушно зауважує В.П. Бахін, вироблення слідчих ситуацій можлива тільки в тих ситуаціях, які характеризуються певною постійністю змісту [1, с. 95]. Так, ми виділяємо наступні слідчі ситуації у провадженнях щодо вбивств, скоєних засудженими в місцях позбавлення волі:

1. Ситуація, що характеризується наявністю повних даних про місце, час, спосіб, мотив і інших обставин розслідуваного вбивства і причетному до нього особі або особах. Дана ситуація є простою і сприятливою. У подібній ситуації основним завданням слідчого є повна і якісна обробка вже встановленої інформації. Подібні слідчі дії дозволяють перевірити інформацію, яка надійшла від очевидців і міститься в явці з повинною, щоб виключити можливість самообмови підозрюваного. Потрібно враховувати можливість того, що особи, які опинилися на місці події або які повідомили про виявлення трупа, можуть робити спроби надання допомоги жертві, переміщати труп без цілі перешкоджання слідству. В даній ситуації варто детально встановити дії даних осіб і з'ясувати їх послідовність, дізнатися про те, що конкретно змінювалося на місці події і як багато часу пройшло з цього моменту. Крім цього можливе проведення огляду підозрюваного. Особливу увагу потрібно приділяти закріпленню інформації відносно того, звідки очевидці мають інформацію про особу злочинця. При допиті підозрюваного необхідно звернути увагу на мотиви скоєння вбивства. Якщо щодо мотивів допит не дав однозначної відповіді, то можливо вдатися до допиту свідків для їх встановлення. Так само вирішується питання про затримання підозрюваного, про огляд його одягу, з метою виявлення на ньому доказів, інформація про яких, в разі їх знаходження, так само негайно фіксується в протоколі даної слідчої дії. Призначається судово-медична експертиза трупа. Крім цього, організовується допит працівників виправної установи, які перебували на своїй роботі під час вчинення вбивства, на предмет яким чином засуджені знаходились без нагляду, де злочинець знайшов предмет за допомогою якого скоїв вбивство, для особистої характеристики злочинця тощо. Також, можливе проведення обшуку камери підозрюваного, в якій він проживає, з метою виявлення слідів злочину (одяг, знаряддя за допомогою якого вчинив вбивство тощо). До числа початкових, в тому числі невідкладних слідчих дій при розслідуванні вбивства, вчиненого засудженим в місцях позбавлення волі, що

відображаються у слідчий ситуації № 1, ми відносимо наступні: 1) огляд місця події (огляд камери та інших приміщень, огляд ділянок місцевості, огляд території виправної колонії тощо); 2) особистий обшук особи, затриманої в якості підозрюваного у вчиненні вбивства; 3) огляд підозрюваного; 4) допит підозрюваного, очевидців, свідків, адміністрації колонії по відомим їм обставинам події вбивства; 5) впізнання трупа; 6) призначення судових експертиз; 7) збір характеризуючого матеріалу; 8) повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення.

2. Ситуація, в якій є повні дані про вбивство, але присутні часткові дані щодо причетності до нього особи чи осіб. Дана слідча ситуація носить складний і несприятливий характер. У разі, якщо немає предметів, які можуть вказати на особу злочинця, особливу увагу потрібно приділяти огляду місця події, під час якого потрібно шукати сліди, які можуть надати якщо не пряму, то хоча б непряму інформацію про злочинця [2, с. 184]. Огляд місця події, допит свідків супроводжують оперативно-розшукові заходи щодо виявлення можливих свідків, здатних вказати на особу злочинця або дати будь-яку інформацію, що дозволяє його ідентифікувати. В першу чергу, варто перевірити на причетність осіб, які мали тісний зв'язок з вбитим (дружили, відбували покарання в одній камері, з ким були конфлікти, від кого надходили погрози вбивством тощо). Після затримання підозрюваного у скоєнні вбивства особи проводиться огляд, пред'явлення для впізнання (якщо свідки не знайомі з засудженим). В залежності від особи злочинця, від його позиції під час попереднього слідства, можливе проведення очної ставки зі свідками, якщо такі є. До числа початкових, в тому числі невідкладних слідчих дій при розслідуванні вбивства, вчиненого засудженим в місцях позбавлення волі, що відображаються у слідчий ситуації № 2, ми відносимо наступні: 1) огляд місця події (огляд камери та інших приміщень, огляд ділянок місцевості, огляд території виправної колонії тощо); 2) особистий обшук особи, затриманої в якості підозрюваного у вчиненні вбивства; 3) огляд підозрюваного; 4) допит підозрюваного, очевидців, свідків, адміністрації колонії по відомим їм обставинам події вбивства; 5) впізнання трупа; 6) призначення судових експертиз; 7) збір характеризуючого матеріалу; 8) проведення слідчого експерименту,

очної ставки; 9) повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення.

3. Ситуація, що характеризується наявністю деяких даних про вбивстві (час, місце, спосіб вбивства, або мотив, відсутність або наявність даних про особу жертви), і з відсутніми даними щодо причетності до нього особи або особам. Ця слідча ситуація є складною і несприятливою – у слідчого в розпорядженні є тільки обмежена частина інформації, необхідної для успішного розслідування вбивства. В даному випадку слідчий не має свідчень очевидців – він може розраховувати тільки на показання осіб, які виявили труп. Основну інформацію при цьому слідчий бере з даних огляду місця події. Зауважимо, що проведення оперативно-розшукових заходів щодо встановлення особи трупа потрібно проводити якомога швидше – це є основним завданням при виникненні даної слідчої ситуації. Наприклад, вбивця забив потерпілого до невпізнання, наніс ножові поранення по обличчю до невпізнання (в першому та другому випадку відірваний з форми підпис з прізвищем), розчленування трупа тощо. З метою встановлення особи трупа робиться позапланова перевірка на присутність засуджених у виправній установі, перевіряється присутність співробітників колонії, якщо ж хтось відсутній на робочому місці встановлюється причина. При встановленні особи трупа проводиться і встановлення коло його спілкування, виявлення кола його друзів. Проводиться пред'явлення для впізнання родичам трупа, якщо ж останні відсутні надається право впізнання адміністрації виправної установи, проведення відповідної експертизи – можливе застосування дактилоскопічних обліків або ДНК, результати якого закріплюються в протоколі даної слідчої дії. До числа початкових, в тому числі невідкладних слідчих дій при розслідуванні вбивства, вчиненого засудженим в місцях позбавлення волі, що відображаються у слідчій ситуації № 3, ми відносимо наступні: 1) огляд місця події (огляд камери та інших приміщень, огляд ділянок місцевості, огляд території виправної колонії тощо); 2) допит очевидців, свідків, адміністрації колонії по відомим їм обставинам події вбивства; 3) впізнання трупа; 4) призначення судових експертиз, в тому числі ДНК, якщо впізнання не можливе; 7) збір характеризуючого матеріалу; 8) проведення оперативно – розшукових заходів щодо встановлення свідків, підозрюваного, інших доказів вчинення

кримінального правопорушення; 9) виявлення особи злочинця, проведення його огляд, обшук; 10) допит в якості підозрюваного; 11) повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення.

4. Ситуація, пов'язана з відсутністю трупа, при наявності достатніх доказів вважати, що мало місце вбивство, особа передбачуваного вбивці невідома. Подібна слідча ситуація є найбільш складною з усіх досліджених нами раніше. Здається неможливим у виправних колоніях загубити людину, та ще й вважати, що вона вбита. Але, прикладом може слугувати ситуація, що склалась на Одещині, а саме: підозрюваний А., який знаходився у Одеському слідчому ізоляторі, запросив до приміщення господарського двору співробітницю Одеського слідчого ізолятору, де згвалтував, задушив, труп розчленував та сховав у сміттевому контейнері [3]. Обсяг інформації, якою володіє слідчий в даній ситуації, мінімальний і вимагає детального його вивчення, після якого, переконавшись, що даних досить для висновків про те, що сталося вбивство – слідчий може порушити кримінальне провадження. Першочерговою слідчою дією буде допит особи, яка заявила про зникнення потерпілого. Потім доцільно визначити наявність потерпілого на території виправної колонії саме в цей день (якщо це працівник, то чи з'являвся на робочому місці; чи залишав територію установи, якщо так, то саме коли і чи повертався назад тощо; якщо це засуджений, знов таки враховуючи рівень безпеки виправної установи, де знаходився, коли, чому тощо), провести допит адміністрації/працівників та засуджених. Далі необхідно провести огляд території виправної установи, при цьому в огляд потрібно включати кабінети адміністрації, столову, господарські двори, камери, територію для прогулянки а й інші приміщення, які знаходяться на території виправних колоній, з метою виявлення слідів скоєння вбивства або ж, спроб приховування вбивства. У міру можливості потрібно застосовувати техніко-криміналістичні засоби. Особливо варто загострювати увагу, на місцях свіжого перекопування землі на території.

Паралельно з цими діями вживаються заходи щодо розшуку трупа і встановлення кола спілкування потерпілого. В першу чергу встановлюється характер взаємовідносин зниклого безвісти і оточуючих, виявляються можливі мотиви вбивства. До числа

початкових, в тому числі невідкладних слідчих дій при розслідуванні вбивства, вчиненого засудженим в місцях позбавлення волі, що відображаються у слідчий ситуації № 4, ми відносимо наступні: 1) огляд місця події (огляд камери та інших приміщень, огляд ділянок місцевості, огляд території виправної колонії тощо); 2) допит очевидців, свідків, адміністрації колонії по відомим їм обставинам події вбивства; 3) проведення оперативно-розшукових заходів щодо виявлення трупа; 4) призначення судових експертиз, в тому числі ДНК, якщо впізнання не можливе; 7) збір характеризуючого матеріалу; 8) проведення оперативно – розшукових заходів щодо встановлення свідків, підозрюваного, інших доказів вчинення кримінального правопорушення; 9) виявлення особи злочинця, проведення його огляд, обшук; 10) допит в якості підозрюваного; 11) повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення. Звернемо нашу увагу на те, що типова слідча ситуація, що склалася на початковому етапі розслідування вбивства, вчиненого засудженим в місцях позбавлення волі, дає підстави слідчому зробити висновок про те, що типова перевірна загальна версія, висунута під час проведення дослідчої перевірки з припущенням про вбивство, дійсно мала місце та знайшла своє підтвердження. Крім цього слідчий може зробити висновок про спосіб вчинення вбивства, завершивши перевірку відповідною типовою перевіркою версією. Зауважимо, що при кожній із зазначених нами слідчих ситуацій не може мати місце чітке слідування слідчого схемою - завжди потрібно враховувати особливості конкретного вбивства, його характерні відмінні риси, оскільки не може бути двох абсолютно однакових злочинів.

Список бібліографічних посилань

1. Бахин В. П. Следственные ситуации как основа разработки конкретных методик расследования преступлений // Вопросы криминалистической методологии, тактики и методики расследования. М., 1973. С. 94–95.
2. Хмыров А. А. Косвенные доказательства. М. : Юрид. лит., 1979. 184 с.
3. В Одеському СІЗО арештант згвалтував, вбив та розчленив працівницю установи // Depo.Одеса : сайт. 17.08.2017. URL: <https://odesa.depo.ua/ukr/odesa/v-odeskomu-sizo-areshtantzgvaltuvav-vbiv-ta-rozchleniv-pracivnicyu-ustanovi-foto-18-20170817624883> (дата звернення: 01.03.2019).

Одержано 17.04.2020